

Felvinczi Kolozsvárt mint alszolgabíró (azaz mint afféle a végrehajtó és közjegyző között álló tisztviselő) szerepelt.¹ Az újabb adatok azt mutatják, hogy később is, egészen 1713-ig eféle hivatalt viselt.

Három, a Felvinczi kezeírásában fennmaradt okirat szolgáltat számunkra adatot. Az első² Kolozsvárt 1711. augusztus 26-án kelt. Az okirat Posztócsináló Kovács Márton esküdt polgár, Székely Szöcs György esküdt centumvir és Felvinczi György Kolozsvár város egyik hűtös szolgabírájának bizonyáglevele, a lutheránus egyházközség belsőmonostor-utcai házának Phradericus Nyerges Bálint belsőmagyar-utcai házával való elcsereléséről. Az okirat a Felvinczi nevét Georgius Fel Vinczi alakban őrizte meg.

A másik oklevél Felvinczi György és Pataki István Kolozsvár város hűtös szolgabíráinak bizonyáglevele, mely szerint Gyarmathy Fazekas István és felesége Dési Ilona külsőmonostor-utcai házhelyöket 33 m. frt.-ért eladták Kartány Józsefnek. Az okirat ugyancsak Kolozsvárt kelt 1712. január 23-án.

A harmadik oklevél több, mint egy évvel későbbi, 1713. március 11.-i (Kolozsvár) keltezésű, s benne Fekete István centumvir és Felvinczi György Kolozsvár városa hűtös szolgabírájának bizonyáglevele maradt reánk. Az oklevelet annak bizonyágául állították ki, hogy Fojt Jakab patikárius és felesége Hosz Sára hosszú-zappany-utcai puszta házhelyöket elcserélik Csegezi Tar Gergely és felesége Köpeczi Anna külsőmonostor-utcai puszta házhelyével. Itt a Felvinczi névalírása G. Felvinczj alakban szerepel.

A tartalmilag közölt három oklevél alapján kétségtelen, hogy Felvinczi halála évét nem 1706 körüli időre, hanem még az 1713. éven is túltra kell tennünk.

Külön érdekessége a három okiratnak, hogy a vörös viaszba nyomott, többé-kevésbé elmosódott gyűrűpecsétekből meg lehet állapítanunk Felvinczi nemesi címerét is: kerekalpu pajzsban könyöklő páncélos kar egyenes kardot tart. Koronás nyiltsisakpajzsának díszje törökfőn átszúrt kardot tartó könyöklő kar. Takarók mindkét felől.³

Bármilyen kevés is ez, mégis megérdemli az említést: néhány szerény adat a magyar színészet egyik úttörő egyéniségének életéhez.

SZABÓ T. ATTILA.

BENYÁK ÉS METASTASIO.

Benyák Bernát piarista szerzetes *Joas* c. iskolai drámájára először Takáts Sándor hívta föl a figyelmet,⁴ egyben helyesen megállapította a dráma jelentőségét irodalmunkban. Hogy a magyar dráma nem eredeti, hanem valamilyen külföldi dráma hajtása, azt mindenki érezte, aki vele

¹ i. m. 160. Valószínűleg Ferenczi második közlése nyomán; a későbbi, általam ismertető adatok „hűtös szolgabírá”-nak mondják Felvinczit.

² Mind a három oklevél magyar nyelvű; szakadozott, vízfoltos, de csak kevés-é hiányos állapotban maradtak fenn.

³ Az oklevelek kivonatát és a gyűrűpecsétek címertani leírását Herepei János közölte velem — ezért e helyütt is köszönetet mondok neki.

⁴ *Benyák Bernát és a magyar oktatásügy*, 1891.

foglalkozott, de forrására nem tudtak eddig rámutatni — az egyetlen ismert kísérletet, Riedl Frigyes föltevését, hogy Benyák Racine *Athalie*-jét adta magyarul,¹ elfogadták az újabb irodalomtörténetírók, Pintér Jenő is, és legújabban a dráma kiadója, Perényi József,² noha maguk is megállapították, hogy erősen eltér tőle. Valami közvetítő szövegre gondoltak, latin vagy német átdolgozásra.

Riedl föltevése nem volt egyéb, nem is akart több lenni, mint a nagy olvasottságú és biztos szemű tudós ötlete, hiszen az akkor még kéziratban lévő drámát nem olvashatta. Nézetének nincs is alapja: a *Joas* nem az *Athalie*, hanem egy másik világi drámának, Metastasio *Gioas*ának magyarosítása.³

A *Gioas* tárgyát a Bibliából merítette Metastasio — ott két helyen is olvasható, jórészt megegyező szöveggel: a *Királyok könyve*, II: 11. és *Krónikák könyve* II: 22—23. részben. A történet magva a következő: Athalia, fiának, Ochosias királynak halála után megölette annak gyermekeit, de Joas kikerülte a gyilkot. Titokban nevelkedik, s hét éves korában Joada főpap királynak köszönti; katonasága legyőzi és megöli a gonosz nagyanyát. Ezt az anyagot adja Metastasio drámájában, ragaszkodva a forráshoz, sőt még hozzá is teszi: «come apparisce dal Sacro testo.» A cselekvény egészen megmarad a bibliai keretben, de elhagyja a forrásából a harcot az Istenhívők és a bálványimádásba süllyedtek között — ez választja el leginkább Racine drámájától, amely a harcot részletesen rajzolja és indítékul használja.

A magyar dráma egészen az olasz nyomán halad. Nem szószерint fordítja ugyan az eredetit — szószерinti egyezésre sehol sem találunk a két szöveg között — de jelenetről jelenetre híven követi (eltérés ritkán van) s a dialogus vezetésében is ragaszkodik forrásához. Egyetlen nagyobb szerkezeti változtatása, de ez is csak külső, hogy az olasz eredeti két felvonása helyett háromra bontja a drámát. Ami egyéb eltérés a két dráma között van, az jelentéktelen: Benyák helyenként megtoldja az eredetit. Részletezőbbé teszi a beszédeket s ez terjengőssé teszi a magyar drámát. Így az előzményeknek elmondásában, Athalia gyilkos merényleteinek elbeszélésében, meg akkor, amikor Athalia felveszi a harcot a főpap ellen s ezen kesereg. Bővit továbbá forrásán, oktató célú fejtegetések beleszövésével. Így a királyfiak legyilkolásának, majd Sebia, Ochosias özvegye, szomorú sorsának elbeszélésében, és mindjárt a dráma elején, ahol Metastasio dialogusát monológgá formálja át, hogy Ismael szerepébe egy imaszerű részt szőhessen bele.

Ezekén kívül csak a következő, szintén egészen jelentéktelen változtatásokat tette a drámán:

Metastasiónál a főpap felesége a templomban rejtette el Joast, Benyáknál a nyoszolyásházban (M. a *Királyok könyvét*, B. a *Krónikák könyvét* követi!);

¹ *A magyar dráma története c. egyetemi előadásában.*

² Benyák Bernát: *Joas*. 5. s. k. l.

³ Riedl nézetének alaptalanságára már 1909-ben, egyetemi előadásban rámutattam, ugyanakkor megjelöltem, szintén a magyar dráma ismerete nélkül, az igazi forrást Metastasio *Gioas*ában. (V. ö. az előadásaimról készített kéziratot jegyzetet, Gálos Rezső birtokában.) *Szerk.*

Benyák felsorolja a Biblia nyomán a főpapnak a templom őrzésére adott rendelkezéseit — ez nincs meg Metastasiónál;

Athalia, mikor félre akarja vezetni a főpapot a fegyverkezését illetően, a magyar drámában egy álmára hivatkozik: Ochosias megjövendölte neki álmában, hogy a filiszteusok kiragadják majd kezéből a hatalmat — az olasz dráma nem él ezzel a fogással;

a Joas II. felvonásának 7. jelenete (Benyáknál: *Kinyúlás*), amelyet a dráma maga is *intermission*nak, toldásnak nevez («Haec scaena intermittitur») nincs meg a Gioasban; Perényi József megállapítása szerint¹ Plautus *Miles gloriosus*ából került ide.

Az átdolgozás mértékének és módjának megítélésére közlök a két drámából egy részletet — szándékosan olyant, amelyben a magyar szerző nem köti magát mereven forrásához. (*Joas*, III: 3.)

. . . Oggi d' un regno
Dio ti fa don, ma del suo dono un
[giorno
Ragion ti chiederà: tremane e questo
Durissimo giudizio, a cui t' esponi,
Sempre in mente ti stia. Comincia
[il regno
Da te medesimo. I desiderii tuoi
Siano i primi vasalli: onde i soggetti
Abbiano in chi comanda
L' esempio d' ubbidir. Sia quel che dei
No quel che puoi, dell' opre tue
[misura.
Il pubblico procura
Più che il tuo ben. Fa che in te
[s'ami il padre,
Non si tema il tiranno. E dei regnanti
Malsicuro custode
L' altrui timore: e non si svelle a forza
L' amore altrui. Premi dispensa e pene
Con esatta ragion. Tardo risolvì:
Sollecito eseguisce. E non fidarti
Di lingua adulatrice
Con vile assenso a lusingarti intesa.

Ez aza nap, amelyben királyi széket ád alád Izrael Istene... Megemlékezzél, hogy a királyok s egyéb fejedelmek és előljárók nemcsak magokról, hanem az alattok valókról is számot adnak az Itélő Isten előtt... szükség, hogy ha valami feslett hajlandóságot veszel észre magadban, azt előbbbször gátold meg... Életedet először magad szabjad a törvényhez, ha akarod, hogy az alattad valók azon járjanak. Nem a tulajdon akaratodon, hanem az igazság törvényén járj, annak egyenes útjáról soha el ne tévelyedjél... Országok, emberek ostori az olyan királyok, akik minden útonmódon azon vagynak, hogy a népet félelemben tartásák... Az alattad lévőket úgy kedveljed, mint a jó atya az ő magzatit és tapasztalni fogod, mi nagy része a fejedelem szerencséjének, ha a nép szeretetét kegyetlenségével meg nem vesztegette... Vigyázz, hogy hazudozók törébe nekerülj

Bátran kimondhatjuk, hogy a magyar dráma nem egyéb, mint az olasznak szabad átültetése. Az egyetlen mélyreható különbség, bár ez is részben akaratlan, hogy a *Joas* prózában írt iskolai dráma erős oktató és morális célzattal, a *Gioas* pedig, noha a tanító célzat tőle sem idegen, költői alkotás, mégpedig versben írt oratorium. Az eltérések olyan lényegtelenek, a toldások annyira nem követeltek nagyobb szellemi munkát, hogy az átdolgozás kétes értékű érdemét bátran Benyák Bernát számlájára írhatnók. Arra gondolva azonban, hogy a magyar dráma színpadi utasításai latin nyelvűek, s a magyar szövegben is sok a latinos mondatszerkezet — p. o. a «szolgák csoportos sokaságát leírni tapasztaltam»: nem térhetünk ki az elől a feltevés

¹ A magyar *Joas*-kiadásban, 8. l.

elől, hogy Benyák nem az olasz eredetiből dolgozott, hanem annak egy latin iskolai célokra adaptált átdolgozását használta — erre vall az is, hogy a tanító célzatú betoldások B.-nál jobban kidomborodnak, mint M.-nál.¹ Benyák *Joasa* tehát Metastasio *Gioasa* alapján készült ugyan, de valószínűleg egy latin iskolai dráma közvetítésével.

MÁLLY FERENC.

BATSÁNYI VERSES LEVELE VIRÁGHOZ.

A kismartoni hercegi könyvtár — jelenleg Esterházy Pál herceg tulajdona — *Miscell* 1925. jul. 27. jelzéssel őrzi Batsányi Jánosnak Virág Benedekhez írt verses levelét. Udvaros József dr. úr szívességéből lemásoltam a levelet. Így hangzik:

Virágnak Batsányi.

- Hogy-hogy? én adgyak-e vigasztalást néked,*
 Hogy el ne tsüggessen csoportos inséged? —
 Én, ki gyengült testtel 's bádgyadott elmével
 Már alig küszködöm bánatom terhével;
5. *Én nyújtsak-e néked segélytő kezeket.*
 Hogy birhasd bajaid' le-nyomó terheket? —
A' Sánta légyen-e vezére Bénnának,
Gyáva enyhítője szomorú sorsának? —
 Avagy világtalan vezesse a' vakot? — —
10. *Ah! nem látok én már soha több víg napot!*
 Régen eltávozott örömem egéről, —
 Alig emlékezem *hajdan* fényéről! —
Ma-holnap azt halod *égy éjszaki széltől,*
Mely Gajához téved Hernád vidékétől,
15. *Hogy, kinek Múzsáját oly szívesen látod,*
 Már nints többé. 's csak volt, *néhai* barátod:
 Ama' társad, kinek lantya' zengésére
 Örömmel siettél Helikon' hegyére;
 'S *kit most elébb siratsz* tziprussa' tövében,
20. *Hogy-sem ismerhettél volna személyében. —*
 Ugy van! nem sokára el-múlik insége, —
 Érzi, hogy közelitt pályájának vége;
 Nem soká vissza-tér régi lak-helyébe,
 A' bús semmiségnek iszonyú keblébe! —
25. *Igaz: hogy nem jutott ki-szegzett tárgyához,*
Bár híven megtette, a' mit magával hoz
Emberi 's polgári szent kötelessége,
A' mellynek tüztől lángadozva ége. —
Tsak azt mutathatta, hajdan mire menne,
30. *Hogy-ha végezése nem gátolná benne! —*
 De ki állhat ellent Halál' hatalmának?
Nints határozattya bús virodalmának! —
 Valakik e' földön valaha valának,
Ambator részei Természet Urának,*

* *Participatio Divinitatis.* A' Stoikusok szerint.

¹ *Gioast* latin fordításban, mint iskoladrámát Magyarországon is előadták több hely-n. V. ö. Zambrí Alajos, *Metastasio és a magyarországi iskoladráma a XVIII. sz.-ban.* EPhK. 1919. évf. 59. l. Szövegét nem tudtam megszerezni.